

صالحی: اگر برجام بخواهد از بن بست فعلی جان سالم به در ببرد، باید اعتماد متقابل بازسازی شود

متن کامل سخنان علی اکبر صالحی در کنفرانس مذکور که برای اولین بار به زبان فارسی منتشر می‌شود در زیر می‌آید:

قبل از شروع، مفتخرم که متوجه شدم من و پروفیسور میلر وابستگی دانشگاهی مشترکی داریم. در واقع، شرکت در این کنفرانس معتبر و با سابقه آمالدی باعث مسرت و خوشحالی من است. اجازه دهید در ابتدا، فرصت را مغتنم شمرده و قدردانی عمیق خود را از برگزارکنندگان کنفرانس برای دعوت محبت‌آمیز ابراز کنم. عنوان و برنامه کاری کنفرانس و همچنین تنوع شرکت‌کنندگان متشکل از کارشناسان بین‌المللی، تصمیم‌گیران و محققان برجسته، اشاره به ارتباط آن با طیف گسترده‌ای از مسائل جدی منطقه‌ای که، به طور مثال، خاورمیانه و جوامع بین‌المللی با آن‌ها دست و پنجه نرم می‌کنند، دارد.

سخنرانی در کنفرانسی با این کیفیت و قابلیت، من را در موقعیت بسیار چالش برانگیزی قرار می‌دهد. با این حال، از آنجا که برای مدت زمان طولانی مسئول سازمان انرژی اتمی کشورم بوده‌ام، چاره‌ای جز تمرکز بر موضوعات ملموس و مرتبط ندارم و جالب است که اتفاقاً این موضوعات مورد توجه مشترک همه ما است. در میان موضوعات مورد توجه، ابتدا سرنوشت توافق هسته‌ای ایران یعنی برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) است. و دوم نقش احتمالی دانشمندان در دستیابی به مناطق عاری از تسلیحات هسته‌ای در نقاط مختلف جهان به ویژه در خاورمیانه و در نهایت موضوع سوم آینده برنامه‌های هسته‌ای در غرب آسیا با نگاهی خاص به چشم انداز همکاری اعراب و ایران در حوزه هسته‌ای است.

در مورد موضوع اول، یعنی بن بست طولانی مدت با غرب از سال ۲۰۰۰، با وجود همه پیامدهای منفی ناشی از آن، در نهایت این مورد به تغییر دیدگاه در بدنه سیاست آمریکا به ویژه در دوره دوم ریاست جمهوری اوباما منجر شد. تحمیل آشکارا و بیهوده‌ی موسوم به «غنی

سازی صفر» جای خود را به رویکردی عمل‌گرایانه‌تر و راه‌حل محور در واشنگتن داد که اتفاقاً توسط ایران نیز به طور متقابل پاسخ داده شد. مذاکرات بسیار جالب و به همان اندازه هیجان‌انگیز و چالش برانگیز، در نهایت به توافق هسته‌ای نویدبخش برد-برد به نام برجام ختم شد. توافقی که حقوق و امتیازات قانونی مسلم ایران را که در معاهده عدم گسترش سلاح‌های هسته‌ای و اساسنامه آژانس بین‌المللی انرژی اتمی تصریح شده است، تضمین می‌کند.

توافقی که من خود شخصاً در آن مشارکت داشتم، به ویژه در سطح علمی و فنی آن به سختی به دست آمده است. این توافق با ارزش‌تر از آن است که اجازه داده شود تضعیف یا مختل شود. برخلاف تصور سلبی دولت قبلی ایالات متحده، برداشت نسبتاً ایجابی از توافق در کشور من وجود دارد. من معتقدم که اکثریت قریب به اتفاق جامعه بین‌المللی نیز دیدگاه ایجابی مشابهی دارند.

خروج دولت قبلی آمریکا از برجام، این توافق را در آستانه فروپاشی قرار داد. اگر واکنش معقول و موضع منطقی ایران نبود، این توافق تاکنون فسخ شده بود. با این حال، جهت یادآوری اعلام می‌دارم که ایران، در هیچ شرایطی هرگز دست از حقوق تعیین شده خود برنمی‌دارد.

در نهایت، مجدداً تاکید می‌کنم که کشور من هرگز تصمیم نداشته است که این معامله از بین برود. با این حال، در صورت انحلال توافق، منافع جامعه بین‌المللی بیش از منافع ملی ایران - امری که آمریکا می‌خواهد به آن آسیب برساند - در خطر بود و اگر چنین می‌شد به طور یقین رویکرد سیاسی دولت ایران در این ارتباط تغییر می‌کرد و اعتبار سیاسی آمریکا و جایگاه بین‌المللی آن نیز بیش از پیش تضعیف می‌شد.

اگر برجام بخواهد از بن بست فعلی جان سالم به در ببرد، باید اعتماد متقابل بازسازی شود. اگر چنین شود، راه برای حل سایر مسائل جدی باقی مانده هموار خواهد شد. امیدواریم تحت این شرایط، عقل سلیم و بصیرت لازم حاکم باشد.

با ورود به موضوع بعدی، باید توجه داشت که در طول تاریخ، منطقه‌ای که شامل غرب آسیا و شمال آفریقا، یعنی خاورمیانه و خاور نزدیک است، همواره کانون توجه بوده‌اند. با وجود برخی تلاش‌های آشتی‌جویانه، متأسفانه در حال حاضر، وضعیت بسیار متزلزل و مستعد سردرگمی و ناآرامی است. یکی از مسائل محوری، قضیه فلسطین است.

این موضوع که با گستاخی رژیم اسراییل در حوزه‌های دیگر مانند دستیابی به سلاح‌های هسته‌ای همراه شده است، این مشکل را تشدید کرده است. در اینجا، معتقدم که نقش بیطرفانه دانشمندان متعهد می‌تواند تا حدودی موقعیت را آرام کند. قبل از هر چیز، ما باید اعتقاد خود را مبنی بر اعلام منطقه عاری از سلاح‌های هسته‌ای در خاورمیانه تعمیق بخشیم (پیشنهاد کشورم به سازمان ملل متحد در سال ۱۹۷۴ برای اولین بار).

با توجه به پیامدهای عظیم و مخرب استفاده از سلاح‌های هسته‌ای بر انسان و محیط زیست، دانشمندان باید بر اساس تعهدات اجتماعی خود با تهیه و ارائه گزارش‌های فنی علمی بیطرفانه بر اساس داده‌های معتبر از جمله موارد زیر در تحقق هدف والای مناطق عاری از سلاح‌های هسته‌ای، به ویژه منطقه خاورمیانه، مشارکت داشته باشند:

جمع‌آوری داده‌های علمی بمباران اتمی هیروشیما و ناکازاکی. ضروری است که جامعه علمی افکار عمومی را نسبت به این گونه اعمال هولناک حساس کنند.

جمع‌آوری داده‌های فنی از ریزش مواد رادیواکتیو صدها آزمایش هسته‌ای برای نشان دادن شدت فاجعه استفاده از سلاح‌های هسته‌ای.

تهیه گزارش‌های فنی/علمی در مورد حوادث هسته‌ای بزرگ گذشته: حادثه تری مایل آیلند در ایالات متحده، چرنوبیل در اوکراین و فوکوشیما در ژاپن. چنین گزارش‌هایی افکار عمومی را روشن می‌کند و سبب می‌شود تا تصمیم‌گیران سیاسی خود را به اتخاذ تدابیر منطقی و احتیاط‌آمیز در رابطه با استفاده صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای متعهد بدانند.

- ایجاد پایگاه جامع داده از تأسیسات هسته‌ای که خارج از مکانیسم‌های راستی‌آزمایی بین‌المللی هستند، به ویژه آنهایی که تصور می‌شود برای تولید و بکارگیری سلاح‌های هسته‌ای در منطقه، به خصوص در اسرئیل باشند.

در مورد سومین موضوع متذکر می‌شویم که امروزه شرایط زندگی مردمی که در خاورمیانه و شمال آفریقا زندگی می‌کنند به مرحله‌ای رسیده است که نیاز به صلح و توسعه پایدار، به یک ضرورت تبدیل شده است. با توجه به رشد سریع جهان در آگاهی‌های اجتماعی و زمینه‌های مختلف اقتصادی، علمی و فناوری، این نیاز واقعی به قدری آشکار است که نباید هیچ فرصتی را برای تحقق آن از دست داد.

با اذعان به این واقعیت که جدایی‌ها، اختلافات و درگیری‌های کنونی میان ملت‌های منطقه، ریشه در زوایای پنهان پیچیده‌ای مانند دخالت قدرت‌های خارجی دارند، از این رو باید از هیچ تلاشی دریغ نکنیم تا در قدم اول و قبل از هر چیز، به رفع این آسیب‌های اجتماعی پردازیم، زیرا آنها منشأ بازماندگی در راه توسعه و گسترش روابط هستند. بنابراین، بر نخبگان کشورهای منطقه و رهبری سیاسی آنها واجب است که راه را برای ایجاد اعتمادسازی متقابل و همکاری گسترده، هموار سازند.

در ادامه، عمدتاً بر طرح مبتنی بر دیپلماسی علمی هسته‌ای برای توسعه همکاری‌های منطقه‌ای به ویژه میان ایران و جهان عرب، تمرکز خواهیم کرد.

امر بدیهی و پذیرفته شده‌ای است که مذاکره، مهمترین ابزار دیپلماسی است. بنابراین در دیپلماسی علمی، مذاکره می‌تواند گامی کلیدی در رسیدن به تفاهم باشد. استدلال و مذاکره با مبنای علمی، نقطه قوت دیپلماسی علمی است. زبان علم به موقعیت اجتماعی، ایدئولوژیک، تاریخی یا سیاسی، توجهی ندارد و بنابراین از چنین اموری فاصله دارد. تاریخ خصومت‌ها و منازعات در زبان علم جایی ندارد، بلکه عقل سلیم و بردباری، از ویژگی‌های آن است. با ارتقای دیپلماسی علمی، می‌توان به تدریج زمینه را برای حل و فصل اختلافات قدیمی، آماده کرد. به طور خلاصه، همکاری علمی باعث ارتقای صلح و توسعه می‌شود.

از سوی دیگر، دیپلماسی علمی، در تعامل میان دانشمندان و دیپلمات‌ها شکل می‌گیرد. القای «چشم‌انداز علم» به دیپلمات‌ها و «دیدگاه دیپلماسی» به دانشمندان، گفتگو را برای حل اختلافات تسهیل می‌کند.

بر اساس تعامل میان دانشمندان و دیپلمات‌ها، می‌توان عناصر مؤثری را که برای آشتی و توافق ضروری هستند بهتر درک کرد. در سال‌های اخیر، موضوع توسعه هسته‌ای کشورهای منطقه، چالش‌هایی را در روابط آنها، ایجاد کرده است. آغاز گفتگو در مورد دیپلماسی علمی هسته‌ای به تقویت اعتماد، احترام و درک متقابل کمک خواهد کرد. برای پیگیری این هدف، پیشنهاد می‌شود موضوعاتی که پتانسیل همکاری را دارند، از منظر کاملاً علمی مورد توجه قرار گیرند تا از سوء تفاهم‌ها جلوگیری شود و از طریق به اشتراک گذاشتن دانش و تبادل تجربه و تخصص، اعتمادسازی شود.

جمهوری اسلامی ایران، بر اساس سیاست دیرینه خود، خواستار استفاده از مکانیسم همکاری‌های منطقه‌ای در زمینه‌های مختلف، به ویژه فناوری هسته‌ای، به منظور ایجاد اعتماد و شفافیت بیشتر در میان کشورهای منطقه است. در اینجا چند پیشنهاد در رابطه با گسترش همکاری‌های کشورهای منطقه توصیه می‌شود:

ایمنی هسته‌ای، یکی از اولویت‌های ایران است. اگرچه مسئولیت ایمنی هسته‌ای کاملاً بر عهده هر کشوری است، اما ایران قویاً معتقد است که این حوزه باید از طریق همکاری میان کشورهای منطقه، تقویت شود. در این راستا، ایران، تأسیس یک مرکز ایمنی هسته‌ای پیشرفته را به عنوان مرکز ایمنی قابل اعتماد برای منطقه، پیشنهاد داده است.

پیشنهاد می‌شود برای بهره‌مندی از مزایای انرژی هسته‌ای، پروژه‌های کلان مشترک در مورد پژوهش و ساخت نیروگاه‌های کوچک، تعریف و اجرا شود. در این صورت، هر کشوری می‌تواند بر اساس توانمندی‌های خود، بخشی از طرح را انجام دهد.

ایران به عنوان یک کشور در حال توسعه، دارای زیرساخت صنعتی، پژوهشی و علمی گسترده‌ای است که می‌تواند در راستای همکاری‌های منطقه‌ای، در اختیار کشورهای منطقه قرار گیرد.

با توجه به پیچیدگی بالای علم و فناوری هسته‌ای، ایجاد آژانس انرژی اتمی خاورمیانه نیز می‌تواند به عنوان یک چشم‌انداز بلندمدت، در نظر گرفته شود.

با به کارگیری پیشنهادات ذکر شده و از طریق هم‌افزایی تلاش‌های خود و نیز با بهره‌مندی یکسان از مشارکت دانشمندان و دیپلمات‌ها می‌توان به ظرفیت‌ها و قابلیت‌های علمی و فنی خوبی دست یافت. این طرح‌ها، پتانسیل پیشبرد اهداف علمی و توافق فراتر از ملاحظات سیاسی هر کشوری را دارند.

پیشنهاد برگزاری یک نشست میان بالاترین مقامات علمی و سیاسی کشورهای منطقه، برای بحث در مورد این طرح، می‌تواند شروع خوبی باشد. سخن خود را با کلام نورانی پیامبر بزرگوارمان رسول اکرم (ص) به پایان می‌برم:

و ما تکرهون فی الجماعة خیرٌ مما تحبون فی الفرقة فی الجماعة
رحمة و فی الفرقة عذاب

مشکلاتی که در کار گروهی نمی‌پسندید، بهتر از آن چیزهایی هستند که در کار فردی فکر می‌کنید خوب به نظر می‌رسند، زیرا در کار گروهی، رحمت و در کار فردی، رنج است. به طور خلاصه، کار گروهی، باعث به حقیقت پیوستن رؤیایها می‌شود.

از توجه شما متشکرم.

پروفسور آمالدى (۱۹۰۸ تا ۱۹۸۹) فیزیکدان ایتالیایی و شاگرد انریکو فرمی است که از بنیان‌گذاران شورای تحقیقات هسته‌ای اروپا (CERN) در ژنو و سازمان فضایی اروپا (ESA) می‌باشد. کنفرانس آمالدى به افتخار این فیزیکدان برجسته ایتالیایی هر دو سال یکبار برگزار می‌شود.